

Varpas išeina kas mėnuo.
Parsisiųždinamoji metų
prekė:
Rusijoje (kuvertuose) 5 rub.
Prūsijoje (Vokietijoje)
ir Austrijoje 4 mk.
Amerikoje ir kitur . . 5 mk.

VARPAS

Atskiro numerio prekė
20 kapeikų.

Apgarsinimai priimami
Varpe po 10 kap.
už eilutę arba jos vietą.

politikos, literatūros ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS.

- I. Lietuvių reikalavimai. *P-tis ir Red.*
- II. Mės ir legališkoji spauda. — Naujai išgautoji spauda kaip agitacijos įrankis. *Naujas Darbininkas.* — Ar galime mės šelpti legališkąją spaudą. *Red.*
- III. Iš literatūros ir gyvenimo.
- IV. Pro domo sua. (Tęsimas.) *Elzikonis.*
- V. Ukrainiečių spauda Rusijoje. (Tęsimas.)
- VI. Litvomanai. (Tęsimas.)
- VII. Nuo Red. ir Adm. Aukos LDP. reikalams. Atsakymai.

Lietuvių reikalavimai.

Man teko jau pranešti apie du lietuvių balsus, t. y. apie Peterburgo lietuvių petiją¹⁾ ir apie atsisaukimą iš Vilniaus „Lietuvių ir lenkų irridentų kuopos“ (Varp. N. 1 ir 2 š. m.).

Paskatinti petrapiliečių maldavimais, sukruto ir Rygos lietuviai, iš kurių penki vyrai yra sutaisę prašymą tiesiog prie caro.²⁾ Iki šie žodžiai bus atspaudzdinti, gal atsiras ir daugiau prašymų, kurie bus nuo vardo mažesnio ar didesnio skaitliaus nuvežti arba nusiųsti Peterburgui, bene neišmaldauti bus kokie palengvinimai. Neturėdami spaudos, lietuviai nemazai yra siuntinėję įvairiausių prašymų, kad spauda būtų grąžinta, o turėdami dabar spaudą, kai kurie protauja — o prie jų net „Vilniaus Žinios“ —, jog prašymais galima daug ką laimėti. Norinčių prašyti, matomai, niekad neprištygs, nors visas mūsų gyvenimas, o ypač spaudos išgavimas, rodo geriausiai liudyja, kad tik eidami kovos keliu galime laimėti. Prašymais mės nieko nelaimėjome ir nelaimėsime, o tik reikalavimais, išpildimo kurių reikalauja plačiosios Lietuvos minios. Jokių tarybų su Maskolijos vyriausybe būti negali, anos mės visai nepripažįstame toje jos formoje, kokia yra šiandien.

Atsimindami apie tai, mės pilnai prijauciname žemiau paduodamiems reikalavimams,

kurie buvo formuluoti ant keleto buvusių Vilniuje lietuvių pasikalbėjimų.

Štai kaip jie skamba:

„Susivaziavę Vilniuje lietuviai kovos mėnesį nutarė skelbti ir vykdyti šio svarbaus momento Lietuvos reikalavimus:

A. Tuoju baigti karą.

B. I. Tuoju sušaukti įsteigiamąjį susirinkimą, apskritai visos Rusų valstybės Peterburge ir skyrių etnografiškos Lietuvos Vilniuje, liuosai išrinktą visuotinu, lygiu, slaptu ir tiesiu balsavimu.

Įvykdinimui tokio išrinkimo pirmiausiai reikalinga:

- 1) laisvė žodžio, spaudos, susirinkimų, ypato ir namų nepaliečiamybė;
- 2) visų politiškųjų ir tikėjimo prasikaltėlių, išliuosavimas;
- 3) panaikinimas visokių privilegijų ir varžomųjų įstatymų tautoms, tikėjimams ir luomoms.

II. Etnografiškosios Lietuvos sutaisymo pamatai:

- 1) Autonomija su seimu Vilniuje, renkamu visuotinu, lygiu, slaptu ir tiesiu balsavimu, neskyriant lyties, tautos ir tikėjimo;
- 2) lygios tiesos visoms mažomsiosioms tautoms ir tikėjimams Lietuvoje;
- 3) Lietuvos gyventojai kareiviauja tik savo krašte.

III. Autonomiškoji Lietuva susideda lygiomis tiesomis su visomis dabartinės Rusų valstybės tautomis ir šalimis federacijon. Santikius, jų tiesas ir priedermes išaiškįs parlamentas iš susivienijusių šalių ir tautų atstovų.“

25. III. 7. IV. 1905.

P-tis.

Talpindami šį straipsnį mės turime pridurti porą pasergėjimų.

1: Pons P-tis pavadino straipsnį „Lietuvių reikalavimais“ ir pridūrė: „mės pilnai prijauciname žemiau paduodamiems reikalavimams, kurie buvo formuluoti ant keleto buvusių Vilniuje lietuvių pasikalbėjimų.“ Jei po straipsniu būtų parašas kokios nors organi-

¹⁾ Ta peticija patilpo „Vilniaus Žiniuose“ N. 50 š. m.

²⁾ „Rygos Lietuvių prašymas“ patilpo „Viln. Žin.“ N. 74 š. m.

zacijos, arba grupos, tai būtų matyti, kas tiems reikalavimams prijaucia: ar tik Vilniečiai, kurie „keletą sykių pasikalbėjo“, ar LDP ar LSDP. Negalimas daiktas, kad visos Lietuvos partijos ir grupos turėtų vienokių reikalavimus.

2. Dar mažiau suprantamas statymas apskelbtų čion reikalavimų nuo vardo „plačiosios Lietuvos minios“. Pons P-tis aiškiai sako: „prašymais mes nieko nelaimėjome ir nelaimėsime, o tik reikalavimais, kurių reikalauja plačiosios minios. Taigi išrodo, tartum „Lietuvių reikalavimai“ būtų „plačiosios minios“ reikalavimais. Tuo tarpu ta „plačioji minia“ ne reikalauja, tik „prašo“ ir veikiausia protauja taip, kaip ir „Vilniaus Žinios“, jog „prašymais daug ką galima laimėti“. Visi minios reikalavimai, arba, geriau sakant, minios vadovų, talpinami „Vilniaus Žiniose“ ir tuose reikalavimuose nė žodžio nepasakyta apie Lietuvos autonomiją.

3. Mes (jei tik galima kalbėti kitų vardu) ne tik prijauname, bet ir solidarizuojame su aukščiau formuluotais principais (kas gi gali ne solidarizuoti su tokiais principais kaip: „laisvė, lygybė, brolystė“!) Kas kita — tų principų populiarizacija ir įvykinimas jų gyvenime. Žiūrint į juos ne tik iš teoretinės, bet ir iš praktiškos pusės, būtų daug geriau buvę vieton neaiškios įžangos patalpinus reikalavimų motyvus ir paaiškinimus. Beto, mums rodos, reikėtų arba sutrumpinti straipsnį B III, arba jį pratęsti. Jei autonomiškoji Lietuva susideda su kitomis tautomis ir šalimis „lygiomis tiesomis“, tai ta susidėjimo sąlyga jau nurodo jos „santikius, tiesas ir priedermes“ apskritoj formoj; jeigu gi svarbu žinoti artimesnės federacijos sąlygos, tai reikėtų tos sąlygos mums patiems formuluoti, neatsidedant ant valios „susivienijusių šalių ir tautų atstovų“. „Varpo“ Redakcija.

Mēs ir legališkoji spauda.

Naujai išgauta spauda kaip agitacijos įrankis.

Ant galo valdžia tapo prispirta išpildyti mūsų teisingą reikalavimą; mums sugrąžino spaudą, nors ir suvaržytą kuosmarkiausią cenzūrą, bet vis gi galinčią atlikti svarbią rolę kultūriškame gyvenime mūsų tautos. Tai mūsų pirmoji oficiališkoji pergalė kovoj su valdžia, ir todėl mokėkime priderančiai ją išnaudoti.

Kova buvo sunki. Ne viena auka padėta pasiekimui tikslo. Kiek jaunų spėkų tapo sulaužyta, ašarų ir kraujo pralieta, visokio vargo pakelta, sunku ir skaityti, ir tik-

tai ačiū mūsų energiškiems ir atsidavusiems idėjai darbininkams ant tėvynės dirvos, mes turime dabar spaudą. Šita aplinkybė be abejonės turės šokią ar tokią įtekmę ant mūsų tolimesnės kovos už tautišką idealą. Pilnas užganėdinimas visų, kaip dvasiškų taip ir materialškų, tautos reikalų yra šituo idealu. Greitesniam gi pasiekimui jo, ant kiek jis yra pasiekiamas, reikia sutverti tokios gyvenimo sąlygos, prie kurių būtų galimas kuoplačiausis kultūriškas mūsų tautos kilimas. Eidami šituo keliu, mes turėsime pirmučiausiai atkreipti atidą ant priežasčių trukdančių normališką bėgi mūsų gyvenimo ir prašalinti jas. Svarbiausia gi priežastis visų mūsų vargų — dabartinė politiška tvarka Lietuvoj. Kolaik ji ne bus pašalinta nebebus prašalintos ir pasekmės jos. Nusikratymas nuo politiško jungo yra viena iš svarbiausių sąlygų geresnės lietuvių ateities. Įvykinimui tos sąlygos reikalingas politiškas ir tautiškas žmonių susipratimas. Pasiekti šitą greitam laike galima tik per agitaciją¹⁾.

Tai šiuo tarpu vienintelis mūsų ginklas, ir labai klysta žmonės, kurie tvirtina, būk ji visiškai esanti nereikalinga, nes girdi, ir taip ateisias laikas, kada naujos naudingos visūmėnėi idėjos įsikūnysiančios gyvenime. Teisybė, pamatinės visūmėnės tiesos yra vienos visoj žmonijoj, ir Gudija nėra išskirta iš po jų įtekmės. Gyvenimas, nors gal ir labai pamažu, bet vis gi turi eiti pirmyn; be abejonės ir be jokios agitacijos ateitų kada nors laikas, kada pats gyvenimas išdirbtų tokias naujas sąlygas, prie kurių dabartinė tvarka nebegalėtų ilgiaus tesėti ir turėtų apsieisti kita, labiaus susivedančia su gadyne. Tą rodo ir Maskolijos istorija. Reikalavimai visūmėnės 60tų metų nuo valdžios skiriasi nuo reikalavimų visūmėnės mūsų dienų; kas buvo gana tada, tas rodosi per maža dabar. Tokiu būdu ateis kada nors laikas, kada sutikimas ant tolymesnių reformų bus biurokratijai lygus faktiškam sunaikinimui jos valdžios; ji, žinoma, nepanorės šito ir tada reiks prieš fizinę spėką išstatyti ir gi fizinę spėką, ir tada Gudijoj išmuš valanda revoliucijos. Katastrofa yra neišvengtina, atskiri prižadai ir palengvinimai gali tik tai bent kiek atitolinti ją, bet visiškai prašalinti neturi spėkų. Toks Gudijoj bus bėgis evo-

¹⁾ Gal geriau būtų pasakius „per agitaciją ir propagandą“, nesa žodis *agitacija* yra vartojamas siauresnėje prasmėje, prasmėje kurstymo, raginimo, nurodymo praktiškų kelių įvykinimui šokių ar tokių reikalavimų. Agitacijai reikalinga tam tikra dirva, kurią yra prirengus *propaganda* šokių ar tokių idėjų. Red.

lūcijos vienos politiškos formos į kitą. Šita evoliucija gal tęstis dar dešimtinis metų, o gal pasibaigti ir labai greitai. (? Red.) Viskas pareina nuo greitesnio ar vėlyvesnio susipratimo minių. Ir ščia agitacija gali sulošti labai svarbią rolę. Kaip gydytojas pas ligonį, vartodamas tam tikrus vaistus, gal pagreitinti ir palengvinti krizis'ą jo ligos, taip ir visūmenėj galima susteikti greitesnį sugryžimą prie sveikatos. Jos vienintelis vaistas — šviesa, ir rolę tokių gydytojų pridera atlikti inteligentams, kaip apšviestiesiems jos sąnariams.

Bet lietuviai velka ne tik politiška junga lygiai su kitais gyventojais Gudijos, bet dar yra persekiojami ir kaip tauta, ir todėl mūsų priedermė platinti tarp jų kartu su politišku ir tautiška susipratimą. Męs, kaipo lietuviai, dirbdami ant tautiškos dirvos, prisidėdami prie sutvėrimo savo kultūros, neužmirškime, kad ir revoliucijinis darbas turi užimti prideriančią vietą mūsų taktikoj, nes tik su pagalba revoliucionierių visos Gudijos męs galėsime pasiekti svarbiausią reikalavimą savo programo tai yra neprigulingumą Lietuvos, be ko negalimas jos normališkas kultūriškas ūgis. Todėl reikia, kad išdygusi revoliucija nerastų mus neprisirengusius prie jos. Šito nebus, jeigu lietuviai ligi to laiko susipras tautiškai ir politiška.

Dabar kyla klausimas, koku būdu galima geriausiai šitai pasiekti. Pasistengsiu atsakyti. Mūsų sodietis, kaip ir miesto darbininkas, tankiausiai žmogus tamsus. Nekalbant jau apie nesupratimą savo politiško padėjimo, ir šaip kultūriškų žinių pas jį ne daug. Daug visiškai nemoka skaityti, daug skaito tik maldaknyges, mažai skaito knygeles svietiško turinio, retas iš jų moka rašyti. Tokiam žmogui tuoj, *ex abrupto*, kalbėti apie revoliuciją būtų ne racionališka. Reikia pirmučiausia prirengti tam tikra dirva: išmokinti jį skaityti, suteikti jam pamatines žinias iš istorijos savo ir kitų kraštų, iš gamtos, geografijos ir t. t., idant jis galėtų šiek tiek orientuotis tarp naujų jam minčių ir idejų, nes kitoniškai pas jį gali išsidirbti aklas šovinizmas ir fanatizmas, ką tankiai tenka matyti Lietuvoj. Reikia prirengti žmogų priėmimui politiškos idejos, duoti jam kultūrišką pamatą ir iš šito atžvilgio išgauta spauda daug palengvys mums darbą. Dabar męs galėsime liuosai išleidinėti šiaupus sienos nors beveik visus moksliško turinio raštus. Išleidimas jų apsieis mums daug pigiaus negu pirmiaus; galėsime įsteigti viešas krautuves legališkų knygų, ir be jokių kliūčių platinti jas. Jų pigus išdavimas daleis pardavinėti jas už mažą kainą. Tas, be abejonės, pri-

sidės prie padidinimo skaitlio jų skaitytojų. Spauzdintas žodis paplis po žmones, jis prirengs dirvą sėklai politiškojo ir tautiškojo susipratimo, pripratys žmones prie lietuviško rašto, kurį kai-kuriuose užkampiuose Lietuvos dar nėra regėję. Žinoma, ne mažą dalį kultūriško darbo galės atlikti laikraščiai išeinantieji šiaupus sienos. Juose bus galima šviesti nors nekurias ydas mūsų gyvenimo ir svarstyti apie prašalinimą jų; tų bus galima išrodinėti nedorus pasielgimus mūsų ponų, bajorų ir kunigų; specialistai galės per juos teikti naudingas ūkininkams, pirkliams ir amatininkams žinias. Juose tilps visokie praktiški patarimai, — padėkim: link vartotojų draugovių, dalinimo sodžių į viensėdžius. ir daug apie ką galėsime rašyti juose, nes mūsų tėvyniškoj dirvoj daug dar yra dirvonų laukiančių savo darbininkų. Visą tą lig šiol turėjo atlikti užsieniniai laikraščiai greta su agitacija politiška ir tautiška; šitas daiktas juos labai apsunkino ir trukdė visą darbą. Dabar gi bus padalinimas jo. Maž ne visą kultūrišką darbą bus galima pavest legališkajai spaudai, platinimą tautiško ir politiško susipratimo paims ant savęs užsieninė literatūra. Tokiu būdu čionykštė literatūra, atsidavusi grynai kultūriškam darbui, rengs dirvą sėklai, kuri eis iš užsienio per nelegališkus raštus. Idant būtų toks ryšys tarp tų dviejų literatūrų reikia, žinoma, kad mūsų atstovai neužmestų nė vienos nė kitos ir mokėtų naudotis iš abiejų greitesniam pasiekimui vieno tikslo. Dalis beletristikos ir šaip dailiosios literatūros, žinoma, ir gi ras sau vietą legališkojoj spaudoj. — Ir tik organai kai-kurių partijų, kaip va Sargiečių ir Kryžiečių galės visiškai persidanginti į Didžiąją Lietuvą ir tęsti toliaus savo šlovingą gyvatą po sparnais valdžios. —

Kartu su geromis legališkoji spauda gal iššaukti ir kai-kurias blogas pasekmes mūsų gyvenime. Atsiradus legališkajai literatūrai, dalis sandarbininkų užsieninių laikraščių, žmonių silpnėsio būdo, pames rašę į juos dėlei pavojaus, surištu su šituo darbu, ir prisidės vien tik prie legališkųjų raštų. Todėl męs dabar turime ypač paturėti užsieninius išdavimus, suteikdami jiems ar tai rašliavišką medegą, ar tai pinigiską pašalpą, nes kitoniškai jie nusilpnėtų, ir tat galėtų skaudžiai atsiliepti ant mūsų darbo. Šituo pasinaudotų, be abejonės, mūsų priešininkai; valdžia ir klerikalai užpiltų žmones savo išdavimais ir ne razdami tam tikros atspirties iš mūsų pusės, greitai galėtų užduoti jiems akis ir rasti tarp jų didoką būrį pasekėjų. Tai yra galimas daiktas, nes mūsų žmonės dar tiki kiekvienam spauzdintam žodžiui ir

nemoka atskirti grūdų nuo pelų. Lietuviai-sodiečiai ir net miestiečiai daugelyj atsitikimų *tabula rasa*, -ant kurios galima užrašyti ką nori. —

Ant galo apart virš minėtų Sargiečių ir Kryžiečių atsiras Lietuvoj ir teip ne maža gaivalų, lig šiol dar nėkur viešai neapsireiškusių, kurie pilnai bus pakakanti išgautąją spaudą. Iš jų susitvers lietuviškieji pataikūnai, kurie išvien su valdžia trukdys mūsų darbą ir panorės, žinoma, sučiupti savo nuguosna visą legališkąją literatūrą. Idant tat neatsitiktų mums reikia ant jos atkreipti priderančią atydą ir stengtis duoti jai tam tikrą pakraipą, kad tarp abiejų mūsų literatūrų būtų pilna harmonija, ir abidvi galėtų tarnauti Lietuvos labui.

Naujas Darbininkas.

Ar galime mes šelpti legališkąją spaudą?

Pons Naujas Darbininkas (N. D.) savo straipsnyj, „Naujai išgautoji spauda, kaip agitacijos įrankis“, išranda, kad legališkoji spauda deranti mums kaip „agitacijos įrankis“, kad kultūriškosios dirvos nereikėtų apšalti, kad reikėtų mums daboti, kad „legališkiosios literatūros nesučiuptų savo nuguosna lietuviškieji pataikūnai“, kad reikėtų stengtis duoti jai tam tikrą pakraipą, kad tarp abiejų mūsų literatūrų būtų pilna harmonija, ir abidvi galėtų tarnauti Lietuvos labui.“ Taigi p. N. D. pataria aukauti legališkai spaudai dalį mūsų rūpesčių, spėkų ir energijos.

Nėra abejonės, kad legališkoji spauda lošia ir loš svarbią rolę mūsų tautos gyvenime, kaip svarbus kultūros įrankis. Legaliosios spaudos ignoruoti mes negalime teip jau kaip negalime ignoruoti Lietuvos reikalų, mes privalom nurodyti jos klaidas, stengtis „duoti jai tam tikrą pakraipą“, bet nedalyvaudami toje spaudoje, tik dirbdami savo sferoj, rašydami į savo laikraščius; mes negalime prigulėti prie legaliosios spaudos, nesa mūsų kitoki idealai, kitoki principai, kitokia taktika, kitoki siekimai ir veikimo pamatai.

„Ūkininke“ straipsnyj „Mūsų spauda“ buvo kalbėta apie mūsų legališkąją spaudą ir tę tapo nurodyta, kad „Lietuvių Laikraštis“ tai klerikalų laikraštis, o „Vilniaus Žinios“ — tai kiųjų demokratų, arba legalistų laikraštis. Pons N. D. ne daug gero tikisi susilaukti nuo klerikalų, jis veikiau vadina juos mūsų priešininkais, kurie drauge su valdžia, „užpiltų žmones savo išdavimais ir, nerazdami tam tikros atspirties iš mūsų pusės, greitai galėtų uždumti jiems akis.“ Kaip žiūri ant „V. Ž.“ p. N. D., nežinia, bet kalbėdamas, kad „atsirasia Lietuvoj gaivalų, kurie būsią pilnai

pakakinti išgautąją spaudą,“ jis, matyt, mano, kad „V. Ž.“ nesančios pakakintos išgautąją spaudą. Tuo tarpu „V. Ž.“ yra pilninteliai spauda pakakintos. Jos buvo pakakintos pradžioj, kuomet varžė spauzdintą žodį cenzūra, o dabar, atsileidus cenzūros pančiams, tas pasikakinimas ne tik negalėjo sumažėti, bet veikiau turėjo pasididinti. „Susitvėrimo lietuviškųjų pataikūnų“ nereikia laukt, jie jau yra, ir prie tų pataikūnų pirmiausia reikia priskaityt „Lietuvių Laikraštį“. „Vilniaus Žinios“ nepataikauja valdžiai teip kaip „Lietuvių Laikraštis“, bet maža kuo skiriasi nuo lenkiškųjų pataikūnų (ugodowcy), maldaujančių dabar nuo valdžios prašalinimo išimtinių įstatymų, varžančių Lenkiją. „Vilniaus Žinios“, arba, geriaus sakant, „V. Ž.-nių“ talkininkai nestato didesnių reikalavimų, kaip priėmimas Lietuvos atstovų į visuotinąjį Rusijos seimą, įvedimas Lietuvoj „zemstų“ ir praplatinimas tiesių lietuviškosios kalbos. Taigi „V. Ž.“ reikalauja tik kultūriškosios autonomijos ir tai ne pilnos, o nė apie politiskąją, nė dagi apie administratyviskąją autonomiją „V. Ž.“ nė per pusę lūpų neužsimena. Bet „V. Ž.“ nė tų mažų reikalavimų nesirūpina populiariau, plačiai žmonėms apreiškšti, išguldyti suprantamoj formoj, išleidžiant atskiras knygetes. „V. Ž.“, kiek teko matyt, ikišiol nėra išleidusios nė vienos politiško, nė dagi tautiško turinio knygetės. Tuo tarpu puolė mums į akį pranešimas „V. Ž.“ apie išleidimą visos eilės dvasiško turinio knygu ir naujos išmislas redakcijos užimti žmonių galvą mūsų minimu. Ir tai vis dedasi šioj svarbioj valandoj!

Tuo tarpu mūsų svarbiausias reikalavimas yra politiškoji Lietuvos autonomija, t. y. toks būdas Lietuvos valdymo prie kurio būtų Lietuvos reprezentacija pavidale seimo, kuris ne tik užsiimtų Lietuvos administracijos reikalais, bet ir turėtų iniciatyvos tiesą tam tikrose ribose. Tą tiesą mes nesitikime įgyti geruoju, per prašymus, nusilenkimą, diplomatią, bet tik eidami kovos keliu. Nors žmonėms tas reikalavimas tuo tarpu yra svetimas, bet mes tikimės galėsią pakelti tautiškoji ir politiškoji žmonių susipratimą iki to laipsnio, kuris suteiktų tiems reikalavimams reališkąją vertybę. Mes nepasikakiname išleidinėjimu laikraščių, bet išleidžiam teipgi tam tikras knygetes ir atsišaukimus. Tas darbas mūsų nė dabar negalėtų būt vedamas laisvai, be persekiojimo iš pusės valdžios.

Taigi mūsų taktika — kova, legališkosios spaudos taktika — darbas legališkas; mes nepripažįstame nė cenzūros nė tos tvarkos, kuri dabar yra, legališkoji spauda atsidavus

valdžios ir cenzūros valiai; mes reikalaujame, legališkai spauda prašo, mes protestuojame, kurstome žmones prieš valdžią, legališkai valdžiai skundžiasi, laukia valdžios malonės

Pats p. N. D. yra persitikrinęs, kad „valdžia tapo prispirta“ sugražinti mums spauda; veikiausia p. N. D. neabejoja, kad ir Lietuvos autonomiją galėsime mes įgyti tik eidami kovos keliu. Bet legališkai spauda neiņa kovos keliu, ir nė Lietuvos autonomijos nereikalauja, tai kaip mes galime pasiekti savo tiksą eidami keliais, kurie prie to tikslo neveda. Berods, legališkai spauda veda naudingą kultūrišką darbą, lavina žmonių protą, pakelia tautiškąjį susipratimą, rengia dirvą politiškai propagandai, bet tas darbas nesirīša stačiai su mūsų siekimais, kaip politiėkosios organizacijos. Dabar yra įvykęs darbo padalinimas, ir mums nereikėtų rūpintis legaliėkosios spaudos reikalais, teipiau kaip legališkai spauda nesirūpina užsieninės spaudos reikalais. Legaliėkoji spauda atliks savo uždavinį ir be mūsų pagalbos, juo kad jos gyvenimo sąlygos yra daug lengvesnės ne kaip užsieninės spaudos; tuo tarpu atitraukimas nuo mūsų nors mažos dalies spēkų žymiai atsilieptų ant mūsų darbų. Tika spaudą leidus, gafėjo atsirasti abejojimas, ar atsiras mūsų visūmenėj pakaktinai spēkų legališkai spaudai prilaikyti priderančioj aukštybėj, susivedančioj su šios gadyinės Lietuvos reikalavimais. Dabar tokio abejojimo būti negali: legaliėkoji spauda turi pakaktinai spēkų ne tik materialiskų, bet ir dvasiskų spēkų. Jai negali pritrūkti spēkų, nes tos spēkos yra tankiausia samdomos, o darbas legaliėskas ne persekiojamas. Mūsų spēkos ir mūsų darbininkai yra viliojami yvairių pagundų ir vilčių, ypač šiame laike, kada pasirodo viens kits patriotiėskas straipsnis legaliėkoj spaudoj, daugelis pasidavė toms pagundoms, ir pas mus tik saujelė tebliko. Ar gi ir tas paskutines spēkas galime mes blaškyti, imdami sau į širdį reikalus legaliėkosios spaudos? . . .

Beto reikia atsiminti, kad legaliėkoji spauda ne mūsų pakraipos žmonių rankose, todėl mūsų įtekmė negali toli siekti, viens kits straipsnis tautiėkai-politiėko turinio gali būt ir neprimtas spaudon: gal ji neperleisti cenzūra, pati redakcija, arba išleistuvė. Išleistuvės mūsų laikraščių ne draugysčių, bet atskirų ypatų rankose, tarp kitų motyvų išleidimo yra teipgi materialieėkiai, pagaliaus prigulėjimas laikrašėio nuo valdžios, kuri už drąsesnius atsiliepimus gali išleistuvei užkenkti, arba dagi laikrašėių išleidimą sustabdyti, spiria išleistuvę taikytis prie sąlygų ir valdžios reikalavimų; išleistojas teipgi negali

būt indeferentiėku link laikrašėio pakraipos ir laikrašėjų turi apsireikšti ir jo simpatijos ir pažiūros ir gal ne mažiau sverti, kaip officialiėkoji cenzūra. Stengdamos „duoti tam tikrą pakraipą“ legaliėkajai spaudai, mes galime tik išblaškyti savo spēkas, jokios iš to naudos nesusilaukę. Norėdams darbuotis ant legaliėkos dirvos tam tikroj pakraipoj, mes turėtume ir savo laikrašėį įsikurti, tuomet atsirastų tik viena kliutis — politiėkosios sąlygos.

Žodžiu, mes manome, kad nžmanymas p. N. D., neapleisti kultūriėkosios dirvos, mums, kaipo politiėkai partijai, yra nepraktiėskas: 1) yra didelis skirtumas tarp mūsų ir legaliėkosios spaudos reikalavimų, principų, taktikos; 2) nors legaliėkoji spauda ir „prirengia dirvą politiėkai sėklai“, bet tos dirvos prirengimas tai ne tiesioginė pareiga mūsų partijos, kaipo politiėkos organizacijos; 3) legaliėkoji spauda nekovodama, ir būdama normaliėkose sąlygose, gali apseiti be mūsų pagalbos, tuo tarpu mes, kovodami ir dirbdami nenormaliėkose sąlygose, turime nedaug spēkų ir tų spēkų blaėkymas, gali skaudžiai ant mūsų veikimo atsiliepti; 4) mūsų įtekmė ant legaliėkos spaudos, prie mūsų neprigulinėios ir esanėios po priežiūra cenzūros ir išleistojų, turi abejotiną vertybę; 5) ypač svarbu yra dirbti ant tautiėkai-politiėkos dirvos šioje valandoje, nevaržant save nė cenzūra, nė kitomis politiėkomis sąlygomis.

„Varpa“ Red.

Iš literatūros ir gyvenimo.

Lietuvių Socialdemokratų Partija, išleidinėjusi ikšiol „Darbininkų Balsą“ neperiodiėkai, nuo pradžios 1905 spauzdina „DB-są“ kas mėnuo, ir „DB“ N. 3 pavadintas jau „mėnesiniu lietuvių darbininkų laikraėčiu“. Kiekviens N. užima 2—2½ lauko.

„Darbininkų Balsas“ N. 1 straipsnyj „Nenuoramų sandora“ rašo, kad LSDP-jai buvę pasiūlyta pasirašyti po rezolucijomis „Susivaziavimo revoliucijinių ir opozicijinių partijų“ (v. „Varpa“ š. m. N. 1 ir 2 p. 6), bet ji to negalėjusi padaryt dėlei tų rezolucijų nepilnumo: 1) nenurodyta, koku būdu bus prašalinta despotiėkoji caro valdžia; 2) nurodytas reikalingumas demokratiėkosios tvarkos, bet prie kelių tai tvarkai įvykinti priskaitytas tiktai visuotinas balsavimas (apleista: lygus, slaptas ir tiesus balsavimas); 3) reikalingas yra „didesnis ar mažesnis atsiskyrimas nuo Maskolijos“, o rezolucijos „nei žodelio apie tai nesako“, nors ir pripažįsta „kiekvienai tautai tiesą spręsti apie savo likimą“.

Mēs galime pritarti tik 2-amjam „DB-so“ pasargējimui, bet nē su 1-ju nē su 3-ju negalime sutikti. Jei „Sandora nē kiek nevarzo nē programo, nē taktikos nei organizācijas pristojušiuju prie sandoros partiju ir organizaciju“, žodžiu, pripažīsta partiju autonomiju, tai nēra nē reikalo kalbēti apie tai, „koku keliu eiti priēš carā“: tai klausimas nē „Sandoros“, bet atskirų organizaciju. „Sandora“ 1-ame punkte savo rezoliucijas apskelbia tik principā, kad reikia „panaikinti despotiškāją caro valdžią“. Todēl gali bŭt keliamas tik klausimas, ar pripažīnti tā principā ar nē. Su tuo principu negalima nesutikti. Teipjau negalima nesutikti su 3-ju rezoliucijas punktu, kuris pripažīsta „kiekvienai tautai tiesā sprēsti apie savo likimā“, ir mums išrodo tas punktas geriau formulotas, negu „DB-so“ redakcijas: jis pripažīsta tautai nē tik tiesā „didesnio arba mažesnio atsiskyrimo nuo Maskolijos“, t. y. autonomijā, bet ir tiesā pilnintelio atsiskyrimo, t. y. nepriklausomybēs.

Straipsnyj „Demokratiška konstitucija“ „DB“ sako, kad, ar šēip ar teip virstų Lietuvos dalis, pirmiausia reikia pasirūpinti „kad bŭtų demokratiškiausia konstitucijā visoj Rusijoje“, kad bŭtų tik viens žmonių pasiuntinių seimas, kad išpildomoji valdžia pilninteliai priderētų nuo žmonių pasiuntinių, kad viešpatystēs viršininku bŭtų seimo parinktasai žmogus, kad rinkimai bŭtų atliekami visuotinu, lygiu tiesiu, slaptu, ypatingu ir proporcinu balsavimo būdu. Žodžiu, reikalaujama demokratiškoj respublika.

Apie Lietuvos reikalus teip pasakyta: „mums geistinas atsiskyrimas nuo Rusijos susidėjus su kaimyniškėmis tautomis; mūsų ir jų atstovai, jeigu bŭtų sušauktas visuotinas seimas Rusijoje, turi pasirūpinti ir stengties įgyti atsiskyrimā.“ Taigi „DB“ redakcija tiki, kad atsiskyrimas Lietuvos nuo Maskolijos yra galimas „pasistengus“ mūsų ir kaimyniškų tautų atstovams. Bet „DB“ tikrai nežino, kaip gal ištikrųj atsitikti, todēl priduria, kad nepavykus atsiskirti pasirūpintų įgyti kuo-plačiausią autonomijā, o jei ir tas nebŭtų galima, tai bent pasirūpintų, kad bŭtų demokratiškiausia konstitucija pačioj Rusijoje.

Iš to matyt, kad „DB“ neapsistoja nē ant vieno reikalavimo link Lietuvos politiškosios organizācijas: „negalima esā apmątyti, kaip gal tas atsitikti“ (nors straipsnyj „Nenuoramų sandora“ „DB“ buvo apsistojęs ant autonomijos!). Teipgi nesuprantama, kaip galēs įvykti susipratimas su „kaimyniškėmis tautomis“, jei „DB“ nesutinka nē su tokiais principais, kaip nurodytosios revo-

liucijinių ir opozicijinių partijų rezoliucijos: nesant sutikimo teorijoje, negali bŭt sutikimo nē praktikoj!

Straipsnyj „Kas dedas po caro viešpatystē“ ūžeinamas keistas atsiliepimas apie Maskolijos socialdemokratus, išleidžiančius laikraštį „Iskra“. „Jų išleidžiamasis laikraštis *Iskra* — rašo „DB“ — tapo laikraščiu saujelēs raštininkų, jiejkančių garbēs ir trokštančių valdžios; jie eina priēš partijos nutarimus ir taktikā ir siundo dalį savo partijos ant daugumos; *Iskra* yra laikraščiu maskolijūnacionalistų — šovinistų, kurie dreba, kad, saugok Dieve, maskolijų ūzgrobtieji kraštai neatsiskirtų nuo Maskolijos“ „Toji maskolijų social-dem. partija neturi dabar savo laikraščio, nes *Iskra* nēra pripažinta daugumos partijos“ Kaip yra ištikrųj su rusų social-demokratais, mēs neapsimame čion išguldinēti, bet tvirtinimas, bŭk partijos dauguma apleidusi *Iskrā*, mums išrodo nepertikrinančiu. Istorija parodo, kad tankiausia, kilus partijoj nesusipratimams, mažuma atskiria nuo daugumos, o nē atbulai. Bet, ar šēip bŭtų ar teip, negalima *Iskros* šalininkus vadinti „nacionalistais — šovinistais“: galėjo tarp social-dem. atsirasti skirtumas pažiūrose ant taktikos klausimų, bet per tai da *Iskros* šalininkai negalėjo nustoti bŭvę social-demokratais, teip-jau kaip ir Lenkų socialistai yra social-demokratais, nors jų veikimas yra teipgi nukrypęs į nacionalizmo pusę. Vokiečių social-dem. teipgi centralistai, nori bŭti Vokietijoje vieninteliais vadovais darbininkų visų tautų, bet visgi jie lieka social-demokratais. Toks apkaltinimas rus. soc.-dem. turētų bŭt geriau pamatuotas, nes jis, esant deizai: „visų kraštų darbininkai, vienykitēs“, meta šešėlį ir ant pačios LSDP, juo labiau, kad ši paskutinē bičiuliauja su Lenkų socialistais-nacionalistais.

Tame pačiame „DB“ numeryje, straipsnyj „Kai-kurios mūsų spragos“, tarp kitko kalbama ir apie būdā platinimo atsišaukimų. Ūž tam tikrā dirvā atsišaukimams platininti „DB“ laiko ir bažnyčią ir tai nē tik kaišiojant atsišaukimus į kišenius, bet ir mētant juos „nuo augšto (viškų) žemyn“: „kunigas — sako „DB“ — neturi tiesos peikti platintojus, nes tai bŭtų nuodēmē priēš Dievā įtraukti prie altoriaus ir į sakyklā politikos dalykus.“ Taigi platinimas atsišaukimų ir savo mokslo bažnyčioje — anot „DB“ — tai bŭtų viena iš LSDP. privilegijų! Kaip jie yra įgiję tą privilegijā bažnytinēj jerarchijoje, nežinia, nes teorijoje yra prieššinininkais privilegijų, šalininkais „laisvēs tikėjimo, nepaliečiamybės ypatos ir triobos“

„Darbininkų Balse“, N. 2, straipsnyj „Lietuvmečiai“ apgarsintas yra LSDP-jos „atsišaukimas-manifestas“, kuris nurodo jos „reikalavimus, kovos devizą“. Tie reikalavimai veik toki jau, kaip ir reikalavimai „Lietuvių ir lenkų irredentų kuopos“, apgarsinti „Varpe“ N. 1 ir 2. Skirtumas tas, kad „Varpe“ praleista punktai I ir VII ir sakiniams priduta kita forma. Matyt, abidvi rezoliucijos paeina iš vieno šaltinio.

Trečiame straipsnyj LSDP-jos „manifesto“ pasakyta: „reikalaujame, idant tos tautos, kurios nori pačios save valdyti (turėti autonomiją) su Maskolija susidėti galėtų kaip lygus su lygiu, ir toji sandora būtų laisva ir neprispirtina.“

Tas reikalavimas yra labai ne aiškus. Pradžioj autoriai „manifesto“ kalba apie tautas, „kurios nori pačios save valdyti“ ir kabėse paaiškina, kad norėti save valdyti tai yra vis vien, ką norėti „turėti autonomiją“, taigi ne reikalauja tautoms nepriklausomybės, bet tik tūlos valdymo laisvės, susiaurintos Maskolijos seimo įstatymų. Bet toliaus priduria, kad tos tautos galėtų susidėti su Maskolija, „kaip lygus su lygiu“, kad toji sandora būtų „laisva ir neprispirtina“. Jei kokia nors tauta įgijus yra autonomiją kokioj nors viešpatystėj, tai ji negali būt lygi viešpataujančiai tautai, o jei kokia nors tauta pasidaro lygi viešpataujančiai tautai ir įstoja su Maskolija į sandorą, būdama „laisva ir neprispirta“, tai tokia tauta turi pirma įgyti nepriklausomybę, savarankiā būti. Tas pats reikalavimas jau daug aiškiau yra formuluotas II-ame punkte „Lietuvių ir lenkų irredentų kuopos“. Be to nežinia, kam čia yra įmaišytos kitos tautos: mes statome reikalavimus nuo savės, o ne nuo kitų tautų vardo, taigi sprendžiame vien apie Lietuvos dalį, ir nė kiek neužsimegame su savo užmanymais kitoms tautoms: vienos tautos gal reikalaut autonomijos, kitos nepriklausomybės, o trečios gal įstoti į federaciją (sandorą) tarp savės arba su Maskolija. Ne visos tautos turi vienokias spėkas, ne visos ir galės įgyti vienokiā laisvę. Ak patį „manifesto“ autoriai kalba ne apie visas tautas, bet tik apie tokias, „kurios nori pačios save valdyti“, taigi *eo ipso* pripažįsta, kad kitos tautos nenori, arba negali pačios save valdyti ir todėl negali nė įstoti į federaciją.

LSDP. ypatingą atidą yra atkreipus paskutiniame laike ant išleidinėjimo atsišaukimų ir lapelių. Tie atsišaukimai yra veik visi ektografuoti, išleidžiami pačioj Lietuvoj lietuviška, lenkiška ir maskoliška kalba.

„Draugas“ buvęs pernai „pirmėivės lietuvių jaunūmenės laikraštis“ šįmet apleido

ta firmą. Turinys „Draugo“ N. 1 nesiskiria nuo turinio LDP. išleidžiamų raštų. Tik N. 2-ame straipsnyj „Spaudai leidus“) pons V. Kapsukas apreiškia, kad „Draugo“ idealu esąs „privatiškos sąvasties išnaikinimas“, o darbo pamatu — „viešpataujanti klesų kova“.

„Draugo“ N. 3-čiame išeina į eikštę priežastį „Draugo“ užgimimo. Pasirodo, kad „Draugas“ tai LSDP-jos atskala. Motyvai atsiskyrimo nurodyti straipsnyj „Dėlko mes atsiskyrimė“. „Svarbiausia priežastis — sako *Draugo* Redakcija — dėl kurios mes buvome priversti skirties nuo LSDP. tai yra jos taktika, nepadorus jos apsisėjimas su kai-kuriais savo draugais, nepadori taktika su demokratais, P. P. S.“ ir tt.

Be to „Draugo“ Redakcija negalinti suktiti „su kuriais-ne-kuriais LSDP. veikimo punktais“: 1. negalinti iš kalno priimti į savo programą *nepriklausomos Lietuvos reikalavimo*; 2. nesutinkanti, kad LSDP. „darbuotųsi tarp darbininkų sulenkėjusios Lietuvos“.

Mes čion neketiname perkratinėti teisingumo atsiskyrimo pamatų, bet turime pasergėti, kad atsiskyrimo motyvai neimponuoja savo pertikrinančia spēka, visa istorija netraukia žmogaus simpatijos nė į vieną nė į kitą pusę veikiau daro nesmagų įspūdį. Kas kita būtų jei nesusipratimai būtų persikėlę ant platesnės dirvos, būtų apėmę ne 2 bet daugiau ypatų, būtų apsiireiškęs skirtumas principų laikraštioj... Ar lemta bus išlikti „Draugui“, parodys ateitis. Pirmieji „Draugo“ NN., kaip prisipažįsta „Draugo“ Red., buvę priimti šaltai. Kaip bus priimti paskutiniai NN. (3 ir 4), nežinia, bet mums rodos, kad išvilkimas į eikštę nesusipratimų, atsiradusių LSDP-joj, veikiau gali „Draugui“ užkenkti, ne kaip naudą atnešti. Dar blogesnį įspūdį daro nesutikimas „Draugo“ su tokiais svarbiais ne tik LSDP., bet ir mūsų programo punktais, kaip „reikalavimas nepriklausomos Lietuvos“ ir įtraukimas į mūsų veikimo sferą teipgi „sulenkėjusios Lietuvos dalies“.

Amerikoj „Draugo“ kreditas ne kyla, bet puola. „Lietuva“ N. 12 vadina apskelbtus „Draugo“ nesusipratimus, kilusius LSDP-joj, „asabiškais nesutikimais“ ir dėlei to šėip atsiliepia: „Šaukti į pagalbą visuomenę rodosi nėra reikalo, ypač dabar“... „Juk toki atsiliepimai užkenks kaip vienai teip ir kitai nesutinkančiai partijai, sumažys tik žmonių užsitikėjimą, o be pagalbos žmonių juk nieko negalima nuveikti.“ „Visur mažuma pasiduoda daugumai; kur tokio pasi-

*) Turėtų būt pasakyta: „valdžiai spauda leidus“, nes ne spauda ką-nors leido, tik spauda tapo leista. Red.

aukavimo nėra, tą partijos turi dalyties į smulkias skeliaudras be jokių pajėgų." Nemalonai buvo sutiktas teipgi atsiliepimas „Draugo Organizacijos“, raginusios amerikiečius dėti aukas revoliucijos reikalams ir paakinusios juos, kad Lietuvoj veikiančios 2 socialdemokratų organizacijos: LSDP. ir „Draugo Organizacija“. Brooklyno 19 kuopa nesenai įsikūrusios „Lietuvių Socialistų partijos Amerikoje ir vietinis Revoliucijos Šelpėjų Komitetas, protestuoja „prieš tokius reikalavimus“ o „Draugo Organizaciją“ vadina „nepažįstama organizacija“ („Vienybė L.“ N. 19 pp. 228—229).

Paskutiniame laike „Draugo Organizacija“ apsirinko sau naują firmą, pavadino save „Lietuvių Socialdemokratų Darbininkų Partija“. Tai matyt iš atsišaukimo „Dvaro ir sodžiaus darbininkai ir darbininkės“. Tas atsišaukimas esąs paimtas iš „Darbininko N. 1“ ir spauzdintas „slaptoje partijos spaustuvelyje“. Matyt, kad su tokiais pyškinimais „Draugo organizacija“ nori imponuoti miniai. Gal būt, kad pas socialdemokratus toki „pyškinimai“ atneša naudą. Bet ar ilgam?...

Veikimas „Draugo Organizacijos“ nuo pradžios šių metų veik niekuo nesiskiria nuo veikimo LSDP. Raštai „Draugo“ turiningi. Beto „Draugo“ išleista visa eilė spauzdintų atsišaukimų ir lapelių. Be minėto atsišaukimo išleista: „Broliai darbininkai ir darbininkės“, „Nors dabar susipraskit“, „Šveskime darbininkų šventę“, „Šalin caro valdžia!“ Tik tiek bėda, kad dirbant dviem organizacijom vienokioj pakraipoj, be jokio tarp savęs ryšio ir susipratimo, pasirodo vienoj ir kitoj organizacijoj vienokio turinio raštai ir atsišaukimai, per tai išleidimo kaštai pasididina ir dalis dvasiškių spėkų nueina per niek.

Pro domo sua.

(Tęsimas.)

II.

„Lietuvių tautai“ — rašo p. Jonkus — „uždėjo baudžiavos jungą Kazimieras Jagelonas ir galutinai atėmė iš jos žmogaus tiesas Sigismundas Augustas; lietuvių priderėjimas nuo pono pasibaigė pasirodžius manifestui 1861 metų.“ Teip rašo p. Jonkus. Pažvelgkime paviršutiniai į istorijos lapus ir bevartydami juos susekime lietuvių baudžiauninko padėjimą, pradedant nuo antros XVIII amžiaus pusės, taigi dar viešpataujant lenkams Lietuvoje, lik baudžiavos panaikinimo prie Aleksandros II.

Antroje pusėje XVIII amžiaus baudžiauninko padėjimas suvienytoje Lenkų ir Lie-

tuvių viešpatystėje pasigerina. Atsiranda žmonės, kurių liberalizmas priverčia juos vis daugiau ir daugiau manyti apie savo nelaimingąjį brolį-baudžiauninką. Šitų žmonių skaitlius greit eina vis didyn ir didyn. Jie pradeda greit atvirai kalbėti apie nelaimingo baudžiauninko padėjimą ir ant galo metuose 1764 ir ypač 1768 pasistengė praveisti kai-kurias svarbias reformas pagerinti baudžiauninko būviui. Teip 1768 metuose atimta ponams tiesa žmonės teisti (sūdyti) už kriminališkus dalykus. Dabar tiesa, duota 1573 metuose, žudyti baudžiauninką be teismo (sūdo) buvo atmainyta. Tos reformos greitai pragarsėjo ir svetur ir turėjo tokias pasekmes, kad Lietuvon persikėlė iš vienos tik Gudijos, pagal Gudų carienės Katarinos II žodžius, arti 30000 baudžiauninkų.

Juo arčiau slenksta suvienytoji valstybė prie savo politiškosios mirties, juo daugiau atramdame žmonių, pasistačiusių sau už tikslą reformų darbą. Ant galo, stojus Kosciuškaui ant politiško gyvenimo scenos, tas darbas pasiekė savo augščiausiąjį laipsnį: pagal Kosciuškos raštą, apgarsintą jo stovykloje 1794 metuose, žmonės gauna ypatingą laisvę, žemę už arendą ar už darbą, savo teismus (sūdus) ir mokyklas; gaila tikslai, kad Lenkijos ir Lietuvos nupuolimas pertraukė visų Kosciuškos reformų įvedimą, bet vistiek ne mažą jų dalis buvo įvesta. Dar nupuolus suvienytoms Lenkijai ir Lietuvai, Kosciška nenustojo vilties išnaikinti baudžiavą su caro pagalba ir 1814 metuose, tada jau pasenęs, buvo padavęs memorijalą carui Aleksandrui I apie tą dalyką. Tame memorijale jis siūlė per 20 metų padaryti žemės savininkais visus dvarų, dvasiškijos ir karaliaus valščionis. Bet kur tau: kieta caro širdis negalėjo suprasti šitų teip aukštų Kosciuškos jausmų. Caras ir paskui net nedaleido išpildyti Kosciuškos testamentą, kuriame jis paleido visus savo žmones, paverzdamas juos į žemės savininkus, liuosus nuo vjosių dvarui priderysių, lažų ir mokesčių. Žmonės pasiliko baudžiauninkais.

Papuolus gi Lietuvai po gudų valdžia lietuvis-baudžiauninkas iškarto pateko į tokį padėjimą, kokiame jis dar niekad nebuvęs: jis tapo vergu, nuo jo buvo atimtos ir tos tiesos, kurias jam pripažindavo Lietuviškasis Statutas; Lietuvoje ir Baltgudijoje ponai vėl gauna tiesą parduoti baudžiauninką be žemės, kurios (tiesos) jie buvo nustoję. Ant galo 1827 metuose buvo išleistas „ukazas“, draudžiantis valščionių vaikams mokytis gimnazijose ir universite-

tuose. Jų universitetas dabar — pavieto mokykla.

Nepasisekusi karė 1830—31 m. ir sekantis po to Lietuvos prispaudimas, o dar daugiau atmetimas Lietuviškojo Statuto (25 liepos 1840 m.) ir įvedimas į jo vietą maskoliškojo Kodekso, kurs Lietuvai netiko, nės Lietuvoje įsidirbusios buvo kitiškos gyvenimo sąlygos, negu Maskolijoje, — tas viskas teip suardė dalykus ir atnešė Lietuvai tokią pragaištį, kad tad būtinai turėjo atsiiepti ir lietuvių - baudžiauninko padėjime. Nors jis ir buvo tamsus, bet greit suprato, kieno ranka ji muša ir, kada prasidėjo maištas 1863—64 m., jis nepasiliko šalyje šaltai reginčiu ant garuojančio visur aplink jį kraujo ir stojo į eiles kunigo Mackevičiaus, Bičio, Lukašūno ir kitų (žiūrėk: Limanowski „Stóletnia walka o niepodległość“ lietu savo kraują už nelaimingąją tėvynę, už kurią jo lenkiškasis nelaimės brolis savame laike liejo savo kraują, vadovaujant lietuviui Kosciuškait, ir apščiai palaistęs savo kraują žemę bočių ir prabočių išėjo lietuvis-ūkininkas laistytų savo ašaromis plačius Sibiro ir Saratovo tyrus.)* Archangelsko dykumas ir kitų gubernijų plotus. Tas kraujas ir tos ašaros — tai lietuvių garbė ir jis jų neišsižadės niekad. P. Jonkus užmiršo, išsižadėjo jų, tai jis ne lietuvis ir te-nevadina savęs šiuo vardu, te-eina sau įieškot tėvynės ten, kur ramiai apsigyveno naginga dvigalvė biauzybė. P. Jonkus net nepripažįsta nė tos teisybės, kurią pripažino caras, pasiskubinęs išleisti paliepimą (ukazą) 1 kovos 1863 m., panaikinantį tiksliai dabar paskutinius baudžiaivos liekanas. Jei ne tas „ukazas“, tai gal visoje Lietuvoje būtų užsidegęs toks gaisras ir pasikėlus tokia audra, kuriai pasibailgus carų paliepimams gal visai ir niekad nebūtų vietos Lietuvoje. Štai, koks atsitikimas privertė carą atliuosuoti lietuvi-ūkininką nuo baudžiaivos. Drįstu manyti, kad visa Lietuva nesupranta tos gudiškos reformos išliuosavimo nuo baudžiaivos kitaip, kaip suprato 1863 metuose lietuvis-ūkininkas, kurs nebuvo ir nebus dėkingas Rusijai už tai, kad ji užtraukė tą išliuosavimą ant 69 metų ir, kaip matėme, net pablogino baudžiauninko padėjimą, uždėjęs jam vergo pančius ant kelių dešimčių metų. Tai tokią turi prasmę lietuviams pirmoji carų malonė.

*) Saratovo gubernijoje ir tūlose vietose Sibiro galima sutikti visas Lietuvių kolonijas, kurių uždėtojais yra ištremtieji 1863—64 metuose iš Ūkmergės pavieto, Kauno gubernijos. Yra ištremti ir iš kitų pavių, tik nežinau, kokiosna vietosna jie ištremti.

Paziūrėsimė dabar ant antros carų dovanos — leidimo stoti į gimnazijas ir augštąsias mokyklas. Kaip jau sakiau, metuose 1827-uose caras Mikalojus I uždraudė lietuvių-ūkininkų vaikams mokyti gimnazijose ir universitetuose. Pagaliaus pats Mikalojus I 1832 metuose savo paliepimu (ukazu) uždarė daug mokyklų ir net panaikino Vilniaus universitetą. Kokia tai dovana? — Tai yra tik „sugrąžinimas“ to, ką mums caras teip neteisingai išplėšė. Neužmirškime, lietuvių, dar mums caras ne visa sugrąžino: Vilniaus universitetas dar jo vagiškose rankose.

P. Jonkui, kaip matau, yra žinomas ankščiau minėtas paliepimas 1827 metų, nes anot jo „Mikalojus I visų pirmiausia atkreipęs atidžią į tokį nenormališką apsiereškimą krašte“, t. y. į tiesą ūkininkų vaikams stoti į gimnazijas ir į universitetus, „permainius savo lietuviškąją pravarde ant lenkiškosios.“

Apie trečiąją dovaną — tai užteks ir to, kad ji mums „sugrąžinta“, ką pripažino ir p. Jonkus; pridėsiu tik tai, kad ne vien tik ligi 24 balandžio 1904 m., bet ir dabar pagal savo tiesų skiriasi lietuvių tauta nuo kitų Imperijos tautų. Jei tik spaudos uždraudimas būtų prižastimi tos nelygybės įvykdinimo, tai labai galima buvo tikėtis, kad lietuvių negalės tuo atsidžiaugti, o tuo tarpu mes visai ką kitą matome: naujai užgimusi šiaurės sienos laikraščiai itin šaltai pažymėjo tą visų didžiausią atsitikimą tautos gyvenime. Ak tai ne nėkis: visai tautai beveik pusę amžiaus (40 metų) buvo uždraustas spauzdintas žodis savo prigimtoje kalboje!

Taigi dabar, kada geriau susipažinome su tomis carų dovanomis, kurias mums p. Jonkus perstatė kaip „malonės“, su gryna sąžine galime pasakyti, kad nė viena iš tų dovanų ne gali būt pavadinta „malonės“ vardu.

(Bus daugiau.)

Ukrainiečių spauda Rusijoje.

(Tęsimas.)

Nuo 1873 iki 1876 cenzūra vėl tapo atlaidesnė.)* Ir tuo trumpu laiku pasinaudojo Rusijos ukrainiečiai: jie išleido ne mažai populiariškai-moksliskų knygelių žmonėms pasiskaityt, prirėngę spaudai ir atspaudino

*) Ji tapo atlaidesnė tik iš formališkos pusės — leido spauzdinti raštus ukrainišką kalbą, bet prie turinio kabinosi 1872—80 m. daugiau, negu pirma: Daug pirma leistųjų raštų, kaip antai Gerceno, Černiševskio, Pisarevo vertimai Markso, dabar cenzūra vėl uždraudė.

apie 20 tomų etnografiškos medegos, kuri turi didelę etnografišką vertybę ir aukštai pastatė veikalus Ukrainos mokslininkų akise Vakarų Europos... Kitas knygas istoriškų ukrainiškų dainų turėjo Dragomanov'as išleisti užsieniuose Genevoj. Bet nežiūrint ant pasigerinimo sąlygų ukrainiškosios spaudos, ukrainškasis šv. Rašto vertimas visgi neperėjo per cenzūrą.

Ukrainos visūmenė karštai prijautė visiems užmanymams ir darbams savo vadovų ir ganėtinai šelpė raštų išleidimą. „Publika pietuose — raše Московскія Вѣдомости — užsikrėtus ukrainomanija ir moka po 15 r. už „Kobzar“, išleidimus Kožančikov'o.“ Kokių apinasrių ukrainiečių literatūrai buvo cenzūra, matyt iš to, kad cenzūrai atsileidus laike tų trijų metų viename tik Kieve skaitlius ukrainiškųjų išleidimų pakilo nuo 4% visų išleidimų 1872—73 m. sulig 23% Kievo išleidimų 1874—75 m.

Bet tos dienos netrukus pasibaigė. Kada Kieve šanariai „Žiemos vakarų skyriaus Rusų Geografiškosios Draugovės“, daugiausia ukrainiečiai, ėmė karštai užsiiminti Ukrainos etnografija, tuomet gauja „obrusitelių“ vadovaujant V. Juzefovič'ui, pakėlė oficiališką spaudoj baisy riksmą ir ėmė siuntinėti į Peterburgą skundus, kad Kieve po geografiškosios draugovės vardu esą pasislėpę pavojingi imperijai žmonės, kurie kurstą separatizmą... Tuomet caras uždengė Geografiškosios Draugovės skyrių, jos šanarius išvaikė po visą savo carystę, o ant ukrainiečių spaudos uždėjo naujus pančius, išleido naują paliepimą, dar aštresnį už pirmąjį. Štai to paliepimo žodžiai:

M. V. D.

Vyriausioji spaudos dalykų
Valdyba 5 birželio 1876 m.
Nr. 3158.

Slapčia.

„Viešpats Imperatorius 1830 praejusiojo gegužės mėn. 1876 m. Aukščiausiai teikėsi įsakyti:

1) Be tam tikro leidimo Vyriausiosios spaudos dalykų Valdybos neįleisti į Imperiją jokių knygų, nė brošūrų, spausdintų mažrusių tarme.

2) Uždrausti spausdinimą ir išleidimą Imperijos originalinių ir verstų raštų minėta tarme, išskyrus tikslai a) istoriškuosius dokumentus ir paminklus ir b) raštus dailiosios literatūros, su ta sąlyga, kad spausdinant istoriškuosius dokumentus būtinai būtų saugojama originali rašyba, o raštuose dailiosios literatūros — nebūtų prieleidiama joks nukrypimas nuo įstatytosios rusiškosios rašybos ir kad leidimas spausdinti dailiosios literatūros veikalus būtų išduodamas ne kitaip, kaip peržiūrėjus rankraštį Vyriausiajai spaudos dalykų Valdybai.

3) Uždrausti teipgi yvairius sceninius vaidinimus ir skaitymus mažrusių tarmė, teiposgi

spausdinimą toj pat tarmėj teksto prie muzikaliųjų balsų.

Viršininkas Vyriausiosios spaudos dalykų Valdybos Grigorjev, univesiteto prof.

Ilgametiniai rūpesčiai yvairių tamsių dvasių pasibaigė laimėjimu. Tautai iš 25 milijonų žmonių tapo tiesiog uždaryta burna. Ukrainiečių spauda pasijuto išimtiniam padėjime. Tokia atmaina negalėjo likti nepadarius įspūdžio; griausmingu balsu atsimušė ji visoj Europoj, o ypatingai Galicijoj, kame gyvena dalis tos apiplėštos tautos, kuri tame laike jau akylai tēmijo, kas darės Ukrainoj. ... Su priejauta atsiliepė ir laikraščiai vokiečių, čekų, lenkų ir kt.

Ant tokio pamato yra paremtas cenzūravimas ukrainiškųjų knygų! Dėlei to da ir dabar yra uždraustas ukrainiškasis vertimas šventojo rašto. Taigi krikščioniškoje viešpatystėje, kame šventasis raštas yra išverstas į septyniasdešimt kalbų ir tarmių, slavų tautai iš 25 milijonų žmonių atimta tiesa skaityti šv. raštą savo prigimtoj kalboj. Teipogi uždrausti yra vertimai garsių visame pasaulyje rašytojų: Gomoero, Ovidijaus, Šekspiro, Danto, Schillerio ir kt. Neleista spausdinti nė moksliskai populiariškų, nė pedagogiškų, nė utilitariškų knygų, nė dagi tokių raštų, kurie nors ir priguli prie dailiosios literatūros, bet jų turinys primena Ukrainos praeitį, arba šios gadinės Ukrainos inteligencijos gyvenimą. Išleidimas ukrainiškųjų raštų kaip bematant nupuolė, ukrainiškasis žodis visur apmirė. Cenzūrai atsidarė dar plačiau vartai jos siautimui ir sauvalei. Rets tik teišdryso siųsti cenzūrai ukrainiškąjį rankraštį, o jei kas ir išdrįso, tai darė tai su didele baime...

Teip tęsėsi keturis metus. 80-tuose metuose cenzūros jungas šiek-tiek palengvėjo.*) nes senatorius Polovcev, kuris tuomet darė reviziją Kievo ir Černigovo gubernijų, žiūrėjo mažumą laisvamaniškai į ukrainiškąją literatūrą. Bet tas cenzūros atsileidimas buvo labai mažas. Kad ištikrųjų teip buvo, tai liudija nors tas faktas, kad 1880 m. buvo sudegintas ukrainiškasis vertimas Jobo knygos, o jau 1881 m. vidaus dalykų ministeris gr. Ignatiev išsiuntinėjo gubernatoriams slapta raštą — cirkuliara, kuriame, atkartojęs paliepimus 1876 m. „ukazo“, priduria, kad būtų leista spaudint ukrainiškąjį žodynai, bet tik tuomet, jei bus palikta „rusiškoji rašyba“, arba tokia, kuri buvo vartojama Ukrainoj iki pabaigos XVIII amžiaus. Tapo

*) Toje gadinėje, prie Loris-Melikovo, cenzūra atsileido visoje Rusijos viešpatystėj, ypatingai sostapilėse. Nuo vasario 1880 iki kovo 1881 m. nė viens laikraštis nebuvo sustabdytas.

leisti teipgi uždraustieji 1876 m. ukrainišką vaidinimą ir koncertai, bet su sąlyga, kad drauge su ukrainišku vaidinimu arba koncertu būtų dar ir rusiškasis. Be to kiekvieną syk reikėjo gauti leidimą generalgubernatoria. Kitkas liko po senovei.

Nuo 1880 m. cenzūra vėl mažuma palengvėjo: šis-tas buvo įleista iš Galicijos į Ukrainą, išėjo keli vertimai Bairo, Mickelviciaus, Sirokomlės. 1882 m. Staricky išleisdžia atskira knyga vertimą Šekspiro „Hamleto“, o 1883 m. pluoštą vertimų — baisy net sakyt! — iš rusiškųjų dainų. Bet idant kas nors nemanytų, kad cenzūra tame laike ištikrųjų buvo tokia „liberališka“, aš turiu apreiškinti šioj-tokj slėpinį, kuris gali išaiškinti tą „liberalizmą“, o iš dalies ir charakterizuoti pačią rusiškąją valdininkystę. „Jums Galicijoje — sako ponis L. Staricka — Černiachivska — sunku dagi suprasti, kiek reik baldos, norint išleisti kokią nors nekalčiausiąją knygutę. Reikia visų-pirma prasiirti pro baisyją Besotį — cenzūrą. Po išleidimo 1876 m. „ukazo“ prie tos uolos nē ištolo nebuvu galima prisiartinti, ir nē viena ukrainiškoji knyga nebūtų galėjus išplaukti į platesnę žmonijos jūrą, jei... nebūtų buvę irklininkų, kurie, kaip žinoma, moka perirti laivus ir pro Besotį. Tie irklinininkai pas mus — tai pinigai. Ir ačiū Dievui, kad yra nors toki irklininkai, nes be jų nieko nebūt galima pradēt... Gyveno sau Kieve viens cenzorius — pravardē ne svarbu žinot — ir jei kas norėjo, kad jo knyga būtų leista, tai tik reikėjo atsargiai pakišti cenzoriui vienlentę-šimtinę, ir visas reikalus pasibaigdavo gerai.“

Bet dagi tokia „laisvamanė“ cenzūros dvasia ne ilgai tęsēs. Jau 1883 m. ji pradėjo vėl siausti. Antai Kulišui tapo užginta spaudinti vertimai Šekspiro dramų, kurios dėlei to išgulėjo rankraščiuos veik ištisus 20 metų ir tik neseniai išėjo iš spaudos Galicijoje. P. Niščinskiui neleido spaudinti ukrainiškojo vertimo Gomo „Odisejos“, nežiūrint ant to, kad cenzūros įstatymai netrukdo išleidinėti vertimus garsųjų senovės rašytojų. Kada M. Kropovnicky nusiuntė cenzūrai savo dramas, tai jam viena drama buv uždrausta dėlei to, kad inteligentai ten kalba ukrainiškai: Tuomet cenzorius pasakęs: „nėra ukrainiškosios inteligencijos, nėra inteligentų, ką kalbėtų ukrainiškai, ir tik toks atskalūnas, kaip Kropovnicky, gali tat tikrinti.“ Viens rašytojas padavė cenzūrai peržiūrēt rinkinėlį apsakiniųjų vaikams. „Vyriausioji spaudos dalykų Valdyba“, uždraudė spaudinti tą rinkinėlį, padarius tokį paserėjimą vietiniam cenzoriui: „Parašyta, ma-

tyt, vaikams; bet tie turi mokintis rusiškai: uždraust!“ Kuomet buvo nusiųsta cenzūrai ukrainiškos kalbos gramatika, rašyta rusiškai, tai tą gramatiką cenzūra uždraudė. Užklausta, dėlko teip pasielgė cenzūra, viena ištikima ypata atvirai apreiškė: „Koki jūs keisti žmonės! Nori, kad jums būtų leista spaudinti gramatiką tokios kalbos, kurios neturėtų būti! Cenzorius draudžia ne tai, ką draudžia įstatymai (tokių dalykų jam nieks nē neišdrįstų paduoti), o leidžia ne tai, ką leidžia įstatymai (visa, kas jam siunčiama, įstatymai leidžia), bet vien tai, ką jo administratyviškoji nuožiūra laikys už reikalingą leisti arba uždrausti.“*) Dėlto tai ir atsitikdavo teip, kad ta pati cenzūra vienais metais leisdavo kokią nors knygą, kitais metais jau ją uždraudavo. (Bus daugiau.)

Litvomanai.

(Tęsimas.)

Scena 4.

Skirgailienė (į Leoną): O! Jūs, vaikai, vaikai! Kaip jums negailu jūsų jaunų dienų!! Dar suprantu... tokie Jonuliai: jų reikalas, jų atsakymas!... Bet mums ko prie jų prisidėti?!... Ko mums jie gali rūpėti? Eina jie prieš valdžią, (užsiedgdama) prieš ponus, prieš viso pasaulio tvarką, prieš teisybę... Jau už lazdų griebėsi, netrukę imsis ir už peilių... Žinoma, ką gi geresnio išmanys! Leonas: Žinoma, jog tamsybėje laikomi žmonės nėko gero nē išmanyti negali.

Skirgailienė: Bet ko tau, arba man gali rūpėti jų neišmanymas?

Leonas: Motut! Manyk bent, ką šneki?!... Ko gali rūpėti man mano brolio neišmanymas?!... Tai vis tiek, kaip sakyti: ko gali rūpėti man mano brolio nelaimė?... Mano brolio nužeminimas?... Nebent aš pats nebūčiau žmogumi ir žmoniška jausi nemokėčiau.

Skirgailienė: Tai ką gi jūs savo rūpesčiu padarėte?... Šimtus kirmydote kalėjimuose... o likusiems tik didesnis vargas.

Irena: Tie muzikai išmušė žydus, dabar jau prie ponų rengiasi...

Leonas: Per tamsumą ir išmušė. Dar vienas aiškus ženklas, kad reikia jie apšviesti...

Skirgailienė (suplodama rankas): Mat! Renia! Ar aš ne visuomet teip sakiau: jis nėkuomet nebūtų prisidėjęs prie žydų mušimo.

*) Atsitikdavo, kad provincijinė cenzūra neleidavo dagi perspausdinėti ką nors iš „Praviststv. Vestnik'o“.

Leonas (nekantriai): Susimilkite! Šnekėkite aiškiau. Jau nėko nebesuprantu.

Skirgailienė (vėl į Ireną kinknodama galvą): Aš taip ir sakiau, kad jis ir sapnuote apie tai nesapnavo.

Leonas (suerzintas): Neveskite iš kantrybės!

Irena: Mat, čia studentai, žinoma, turbūt iš muzikų, kas gi daugiau? ... užsiundė žmonės žydus mušti ... Baisiai kas darėsi ...

Leonas: Studentai užsiundė! ... Netikėkite tokiais melais!

Irena: Przevluckiui ne tik vienas Boruchas sakė, bet ir pristavas atkartojo: kad čia ne kieno darbas ... tik studentų.

Leonas (susiimdamas galvą): Su jumis šnekančiam pats nežinau: ar pykti? ... ar verkėti? ... ar tik juoktis? ...

Scena 5.

Przevluckis (įeidamas): O! tai, kad įkliuvo, tai įkliuvo Stungurys!

Leonas: Ką?! ... Stungurys?! ... Kaip įkliuvo?!

Irena: Stungurys!! Dieve! Dieve!

Skirgailienė: Kaip pasiklojo, taip ir miegos (kreipdamosi prie Przevluckio) A! ... tai turbūt urednikas nuo sprauniko atsakymą pristatė.

Leonas: Nuo sprauniko atsakymą?! ... Urednikas?! ... Kas čia jums rišasi?

Skirgailienė: Žinoma, rišasi! ... Tą prakeiktą Stungurį, kaip jau ir tu buvai prašęs, taupojai, glabojai, kaip kokį gerą! ... O kad aš jam šį pavasarį pasakiau, kad per daug anksti atlaido darbininkus, tai pirmą sykį jis man nė „vamt“ ... Kaip jau negirdėjęs! ... Sakau kitą sykį, dar aiškiau, kad tai mums nuoskauda, laiko vogimas ... Jis man atsako, kad aš tuo nesirūpinčiau ... Matau, kad aš, silpna moteriškė tokį ginčą nenuveiksiu, kreipiuos prie pono Przevluckio, kad jis mane pagelbuotų.

Przevluckis: Aš kiek galėjau, tiek dariau ... Kaip numanydamas aiškinau, kad nėkur pavasarį dar su saule darbininkų neatleidžia (rodydamas). O jis rankas sau į kišenes susikišęs, nejudindamas nė kepurės, akis pastatęs, drąsiai šaukia: „Ne koks tu ponas ant mano sprando.“ — Tuomet aš įpykęs kaip drėbiau jam žodžiais, jau nebeskųdamas, išdėjau į paskutines dienas, o jis priešais, dargi visų darbininkų akivaizdoje: „Muša dabar žydus, bet netrukus užčiaupsim dantis ir tokiems ponams.“

Irena: Vargšas ponas Bronislavas! ... Tiek nemalonumų dėl mūsų gero.

Przevluckis: Dėl tamstų įmančiau į ugnį šokti, bet tokiu chamu apsisileisti, ne-

pridera mano padėjime ... Ir koks tai būtų papiktinimas kitiems!

Skirgailienė: Kito išėjimo mums nebuvo, kaip tik skųsties sprauninkui. Vakar davėme telegramą.

Przevluckis: O šiandien Stungurys ėmė prieš uredniką taip-pat akis statinėti, kaip prieš mane. O urednikas ne kvailys. Kaip tokiu neramiu laiku, tai liepė ir sotnikui ir desetnikui paskui savęs atkakti. Kaip urednikas pareikalavo pasporto, Stungurys neduotė. Urednikas į skrynute, jis neleisti. Urednikas įšaukęs sotniką ir desetniką atidarė skrynute ... o ten pasirodė vienos lietuviškos knygos, ir laikraščiai ... ir ...

Scena 6.

Stungurys: (išbauškintas, surištomis rankomis, uredniko vedamas, staiga įpuola pro duris, puola ant kelių prieš Leoną, urednikas pasilieka prie durų) Ponaiti! ... Kur tu užtrukai! ... Kad būtumei bent prieš kelias dienas ... Gelbėk! ... Suėdė mane! ... suėdė! ... Pražuvau! ... Į peklą, tai bent vieną dūšią ... O čia ir pati ir vaikai! ... Ponaiti! ... Mieliausias! ... Pats žinai! ... Ar aš ką apvyliu?! ... Už ką?! ... Kokia mano kalčia?! ... Dirbau, kaip jautis! ... Be poilsio! ... O vis užsisėdusi ... Gero žodžio negirdėjau! ... Kentėjau! ... O dar tas, kaip ėmė maišyti ... su velniais ... rupužėmis ... maskoliškai ..., juk ir mano kraujas.

Leonas: (kalba kartu su Stunguriu, nuo-pat pradžios apkabinęs, kelia jį, o tas vis krinta jam prie kojų) Stungury! ... Broli! ... Nusi-ramink! ... Kam taip? ... Nereikia! ... Ką galėsiu, tą darysiu ... Ir pačiai tavo, nė vaikams nėko netruks ... Paskutiniu kėsnium pasidalysiu ... Ir apie tave, kiek galėdamas, rūpysiuos. Šiandien-pat pas viršininką nuvažiuosiu.

Stungurys: (atsikėlęs rankas dangun keldamas) Dieve! Tu matai mano kaltybę! ... Ir matai mano skaudėjų širdį ... Dievas danguje, o ponaitis ant žemės!

Urednikas: (priėjęs traukia už rankovės) Laikas jau! Laikas!

Stungurys: (lenkdamas galvą Leonui) Sudi-eg! Pavedu tamstai mano kūdikius! Ne-apleisk (išėina uredniko vedamas).

Przevluckis: Gailestis po laiko.

Scena 7.

Skirgailienė: Iškur toks žmogus gali suprasti, kame teisybė?! ... Męs baudžiame, o Leonas už tuos pačius darbus jam vaikus prižada auklėti.

Irena: O šaukė, kaip miške.

Leonas: Renia! Sesut! Kur dingo tavo gera širdis? . . . Negana žmogų į vargą įstūmei, dargi tyčiojies! . . . Juk tu žinai, už ką jis kenčia! . . . Grįžau į tėvų namus, karštai prisirišęs prie vietų, kuriose užaugau . . . prie žmonių, karšta širdimi pamylėtų . . . bet trumpos valandos užteko pasitikrinti . . . jog aš čia svetimiausias . . . kad nebėra man ko veikti tarp jų . . . Užtat, likite sveikos be manęs! . . . Nė aš jų, nė jų manęs nebesuprantate . . .

Skirgailienė ir Irena: (abi puldami su ašaromis prie Leono) Leoš! Leoš! Kas tau į galvą ateina?!

Przevluckis: Matau, kad aš čia pervis ponui Leonui užkliuvau.

Leonas: Tokie darbai, kokius aš čia išvydau, kiekvienam doram žmogui turi užkliūti.

Irena: Leoš! Leoš! Aš viską padarysiu, kaip tu norėsi . . . Galiu ir žiedą ponui Przevluckiui atiduoti . . . Aš tuoj mamai sakiau, kad tau tas mano susižadėjimas nepatiks.

Skirgailienė: Juk tau Leonas nėko nesako už poną Przevluckį!

Leonas: Man nebeliko jau nėko jums besakyti . . . Mūsų keliai jau persiskyrė . . .

Skirgailienė: (puldama prie Leono) Leoš! Tu pasigailėk nors motynos širdies!

Irena: (numaudama žiedą ir duodama Przevluckiui) Tamsta dovanok! . . . Man brolis brangesnis!

Przevluckis: (rankas grąžydamas) Pana Irena! . . . Neimu, neimu . . . dėl paskutinio žodžio!

Leonas: (pirma į motyną) Motut! Kam tas viskas? . . . (į Ireną) Renia! Kam tų aukų? Nėkuo nebeužsidengs bedugnė, kuri tarpe mūsų atsivėrė.

Veikimas II.

Jonulių troba. Prokuroras, žandarų viršininkas ir Augustinas sėdi aplink stalą, ant kurio žiba lempa. Augustino skrynute atitraukta į aslą, knygos iš jos išvartytos, drabužiai išmėtyti. Du žmogų stačiu dairosi po vidų. Jonulienė sėdi pas krosnį užsi-smakusi skepetuką, šniurkščia ir dažnai nosi šluostos į prijuostę.

Scena 1.

Žandarų viršininkas: (paduodamas plunksną ir pastumdamas popierą į Augustiną) Rašyk tamsta: metus, mėnesio, dieną padarė kratą pas mane. (rodydamas pirštu į popierą) Čia pasirašyk!

Prokuroras: Tai tamsta nuo gimnazijos mokslo nedraugavai su Skirgailiuku?

Augustinas: (pasirašęs ir padėjęs plunksną) Iškur?! . . . Ar jis man lygus?

Žandarų viršininkas: O jo sesutė graži mergutė! (į Augustiną) Ar nė jos nepažįsti? (Augustinas pečius patraukęs) Ak! . . . Užsimiršau! . . . Tamsta kunigas . . . Mergos nerūpi

Prokuroras: (į žandarų viršininką) Liudininkams reikia pasirašyti.

Žandarų viršininkas: (pašokęs, pamojęs ranka vieną žmogų ir pirštu rodydamas į popierą) Čia pasirašyk savo pavardę! (pasirašiusįjį stumtelia, antrą pamojęs, vėl rodydamas, kur rašyti) Pasirašyk pavardę!

Prokuroras: (tuotarpu į Augustiną) Ar iščia toli Skirgailienės dvaras?

Augustinas: Tikrai nežinau. Vis yra kelios mylios.

Žandarų viršininkas: (į liudininkus) Jūsų čia nebereikia! Žiūrėkite arklis! Tuoj važiuosime. (Liudininkai išeina.)

Prokuroras: (į žandarų viršininką) Atleisk tamsta ir kitus žmones!

Žandarų viršininkas: (priėjęs prie durų šaukia į prieangį) Jūsų nebereikia! (grįždamas) Ištikro gailu to Skirgailiuko! . . . Tokios prakilnios giminės! Kad tai būtų nors pirmas sykis . . . Bet jis sakėsi su tamsta kartu važinėjęs litvomanų reikalais. . . . Už tat tamstai ir išėjo daug painių.

Augustinas: Bent aš su juo nėkuomet ir nėkur nėsu važinėjęs.

Augustinas: (ima popierą, deda į savo portfelį ir keliasi) Važiuokime! Važiuokime!

Žandarų viršininkas: (rašydamas) Ach! kaip pavargome! Tokia tolima kelionė! Ir dantį išdžiūvo . . . (dairydamas į Augustiną) Ar neturit tamstos arbatos kokio lašelio? . . .

Augustinas: (kreipdamas prie motinos pas krosnį) Mama! . . . Svečiai nori arbatos . . .

Jonulienė: (nusisukdama į šalį) Šuns gumbo jiems! . . . Ne arbatos!

Žandarų viršininkas: (skubriai dėdamas popierą, į Augustiną) Kokis vargas, kokis vargas mums reikia pakelti dėl tų litvomanų . . . Naktimis daužykis . . . Dieną nė laiko nėra . . . O tų raštų pas mane pilnos kertės. Ištikrųjų! Nėvienas litvomanas tiek jų neturi . . . (į Augustiną, vilkdamas apsiaustą) Gal tamsta netiki manim?

Augustinas: Nežinau tų litvomanų raštų, užtat neturiu ko tamsta netikėti.

Prokuroras: (atsisveikindamas) Sudiev! (Velkas apsiaustą ir išeina pro duris).

Žandarų viršininkas: (teip-pat atsisveikindamas) Duok, Dieve, paskutinį kartą su tamsta tokiais reikalais (išeina).

Augustinas: Keliaukite sveiki! (pakeldamas lempą ir norėdamas jiems pašviesti.)

Jonulienė: (pašokusi) Dar čia lempos! (atimdama iš rankų Augustinui ir statydama atgal ant stalo) Dėlko jie matė tamsoje įeiti?! Biesai! Pasiutėliai!

Augustinas: Mama! dėlto žmonės!

Jonulienė: Kipšas čia anuos nešioja! Kas gi jų prašė, ... kad čia valkiotųs? Žiūrėk tik, tavo kunigiškos knygos ar visos tebėra... Juk jiems tik kas ištraukti rūpi... O kaip tos balabaikos, ar aš tau nesakydavau visada: nebūaurokis! nebūaurokis su tais raštais! (dėdlidama Augustino drabužius) susidėjo su visokiais farmazonais, kur nė pasninkų, nė šventės nelaiko... Ar aš tau nesakiau? ... Kunigui ir visai teip nepriderėtų! ... Dievas dėlto dabn mus ir teip baudžia.

Augustinas: (teip-pat dėlidamas daiktus) Man iškart nėko pikto: nėko nerado, nėko negavo.

Jonulienė: O kiek ta išgastis neša?! (metusi daiktus dėlioti, rankas susidėjusi) Pašokau iš miego... toks bilesys į langą, net sienos dreba. Plėšiu akis! ... Žiūriu... Be ne gaisras? ... Išgirdau maskolišką kalbą! ... Dilk! man per širdį... plaukai man stati sustojo... Sustingau ant vietos... Jau dabar sakau išveš antrą! Motynėlė švenčiausia!

Scena 2.

Zolienė: (ipuldama uždususi) Ar Augustinas dar tebėra?! (išvydusi Augustiną) Dievo malonė! ... Kad čia tyliai apsiėjote! ... Tai mūsų nejutimas nėvieno! Kad būčiau neturėjusi tvinkstančios karvės, nėko nebūčiau nė žinojusi... Pareinu iš kūtės... žiūriu... visa gauja žandarų belekianti jau iš jųsi kiemo. Nutirpau... Tamsoje pasirodė, kad ir Augustiną kartu vežas.

Jonulienė: Gana! gana! ... Man dar šaltas prakaitas nuo kaktos nenudžiūvo... Širdis ėmė plakti... rankos dreba...

Zolienė: Ne dyvai ir tamstai, kūma, rūpesnis ant rūpesnio.

Jonulienė: Ir dar kaž-kada galas bus! ... Tėvas tik žydui su lazda pamojavo! ... antra nedėlia sėdi! ... O kiek kaštavo?!

Zolienė: Staniulienė vakar pasakojo, būk urednikas sakęs, kad Jonulis su lazda žydui drožė per galvą, net akis iššoko... ir sakęs, kad jam nebus dovanota.

Jonulienė: O! tai melagiai! Prakeiktieji! ... Lygiai aš pati nebuvau kartu! ... Lygiai nemačiau... Srolis lekia ūlyčia akis pakabinęs. Manasis tik pamojo su lazda, sako: „duokite tam rupūžei!“ ... Ar jis vienas teip darė? ... Juk visas svietas mušė... (verki).

Zolienė: Žinoma, dabar tų kalbų, melagysčių nė sugaudyti negali.

Jonulienė: O manasis vos tik ištare vieną žodį, urednikas čia-pat buvęs, čiupt! už sprando... tiek aš jį ir bemačiau... O tarytum kas čia pikto truputį tuos makliorius išplūkti...

Augustinas: (sėda prie stalo, galvą į delnus įrėmęs) Žinoma, mūsų žmonės, patįs be žydu nė žingsnio negali apsieiti, o paskui jau reikia maklioriai mušti... Tai ir nelaimė!

Jonulienė: Per tave, vaikel! ir šią-nakt susitūrėjau... o kad ne, tai būčiau tuos šunssnūkius gerai išdėjusi... arba su pagaliu kaktą perskėlusi.

Zolienė: Et! kūma! ... Mūšis, pešis... grašio prašo.

Jonulienė: Ar dar mes maža grašio išleidome su tėvu? ... O dabar šit su šiuo... (rodydama į Augustiną) Ar ne nauja skylė bus?! Ar nereiks išsipirkti?!

Augustinas: Mama! Kokie čia pirkimai?! Jei ką būtų radę, būtų mane paėmę... O dabar nėkokios priekabos prie manęs.

Zolienė: Ar nenumanai, dėlko čia tamstą kratė?

Augustinas: Tai dar laimė, kad patyriau, kiteip nebūčiau čia bestovįs. Subatoje jau sutemas buvo atvykusi Skirgailaitė.

Zolienė: Irena?

Augustinas: Irena. Ir ji kuo-tik buvo gavusi nuo brolio iš kalėjimo žinią: urednikas mane tuomet pažinęs, kaip aš su juo važiauvau. Iškitur žandarai negalėjo patirti... Leonas užsigynęs pasižįstas su manimi ir prašęs, kad ir aš jo užsiginčiau.

Jonulienė: Prijautė mano širdis, kad iš to išvirs košė. Ar tas Skirgailukas žmogus?! ... Kas jį kuomet yra bažnyčioje matęs?! ... Ar ta jo sesuo, ar ne pelėda?! ... Čia atvažiavusi tik su Augustinu šnibžda, o man nė gero žodžio. Ar tau buvo su tokiais susidėti?! ... Kaip apsėdimas koks! Nėkuomet pirma nebuvo tos pažinties, nė to važinėjimo! ... O reikia žegnoties nuo tokių.

Augustinas: Motut! Jie nėkam nėko pikto nedaro.

Jonulienė: Pikto nedaro?! ... Ar ne per juos užtraukė žandarus?! ... Pats sakei! Jie lobingi! Jie ponai! Jie neišmano vargo! Bepigu jiems! Patupdė tokį ponaitį, užpils gerkles visiems! ... Tokie miškai! ... Tokie laukai! ... Ar nėra iškur?! ... Beveizdint ir paliks liuosas... O kad teip mūsiškį būtų suėmę! ... Dabar tėvas kalėjime! ... Ant mano vienos galvos visi vargai sukristų! ... (verkdama) Skolos iš visų pusių!

... Skolininkai spaudžia! ... Išsizioję visi laukia, kuomet įsišvės! ... O pajutę pakliuvus į kalėjimą, tuojau būtų mane ištaksavę ...

Zolienė: Juk dar tokio vargo nėra, ko čia taip kirsties?!

Jonulienė: Kitam berods gali papiginti, kad pati tokių vargų neturi! ... Kol mažesnis buvo, kiek ta gimnazija kaštavo?! ... Pinigus mokėjome, proventus vežėme ... Savo sviesto būdavo neturėsiu, pirksiu, vargsiu. Vis dar galėjau šėip-teip sukties! ... O dabar, kada jau liepto galas nebetoli, kada jau skolininkai išsizioję laukia įsišventimo ... Šmakšt! visokios skylės atsirado! (didžiaus verkdam) Dargi tas biesas Skindelienė spigina: nebus tavo vaikas kunigu! Nebus! ... Pames jis tą kunigystę! —

Zolienė: Ko čia visų bobų plepalų klausyti! ...

Jonulienė: Kits vėl pliauzarojo, kad tėvas į kalėjimą įkrito, tai sūnų iš seminarijos išvarysią! ... Visi man širdį plėšia! Kaip su peiliais raizo! ... Kad jis (į Augustiną rodydama) tiek vargo pakėlęs, tiek mano ašarų išgėręs, nepabaigtų, nebeįsišvęstų, bevelyčiau šimtą sykių jį ant lentos pamatyti ... arba pati į grabą atsigulti!

Zolienė: Kūma! Nė pati krimskis! Nė Augustinui gaudink širdį! ... Eik verčiau atsigulk ... Užmigs ir nusiramįsi.

Augustinas: Ko čia visus vargus rokuoti lig pirmą laiką?

Jonulienė: Galva man užia, nelįs man miegas į akis.

Augustinas: (paėmęs motyną už rankos ir bučiuodamas) Motut! Atsigulk! Nusiramįsi! Nė man taip širdis neskaudės.

Jonulienė: (apkabindama sūnų) Mano tu vaikeli! Visas tat mano širdies linksmumas, visas mano nuraminimas, pamanius, kad aš savo aniolėlį netrukus pamatysiu prie altoriaus. Nuo-pat pirmos tavo mokslo dienos vičvienaitė ta mintis stūmė mane per visus vargus.

Zolienė: (pastumdama Jonulienę prie kameros durų) Eik, kūma! Atsigulk! ... Leisk ir Augustinui pasilsėti ...

Jonulienė: (išeidama) Žinoma ir jam tiek besiranda.

Scena 3.

Augustinas: (rankas nardamas už galvos) Ak, tu, Dieve!

Zolienė: (patylėjusi valandikę, žiūrėdama į Augustiną, kinknoja galva) Vargšai! Jūs vargšai! Ar sulauksite bent jūs jaunieji, kuomet Lietuvoje dorieji nebekentėtų!

Augustinas: (užsidegdamas) O šiandien ar vien Lietuva tokiose skausmų jūrose paskendusi? ... Visas pasaulis sukilo, suužo. Męs tik, smulkus truputelis visūmenės judėjime ... Mums ypatingai nėra ko rūpintis, ar sulauksime giedros, ar neteisibių galo. Mums tik pridera išverti, kaip gyvam teisybės troškimui, mums tik pridera, kaip įmanant, kelti ir sėti tarp savųjų tą troškimą, kad nepasiliktumėm paskutiniai.

Zolienė: (numodama ranka, liūdnei) Taip ir aš maniau: kol saulė patekės, rasa akis išės ...

Augustinas: Netark tamsta taip! Jei tėvynės išganymas mums tikrai rūpi, nėra mums laiko nusiminti.

Zolienė: (vis liūdnei) Ko čia nenusiminti, kad iš visų pusių visus neramumai spaudžia. Šit ir šiandien buvau miestelyje, mačiau su Stungurienė. Nors niekas jos nepagirs, kad ji savo ponaitį išdavusi ... Ji vargšę sakosi nepasijutusi, kaip ji, suimant vyrą, prieš uredniką išsiziojusi, žinoma, iš skausmo, kad tai knygos ne jos žmogaus, bet ponaičio ... Skirgailiukas bent širdies vyras! ... Jis visuomet toks ir buvo ... Būk rašęs saviems iš kalėjimo; melzdamas motynos ir sesers, kad neapleistų Stungurienės ... o su Stunguriu, sako, kiek gauna iš namų maisto, vis pusiau dalijasi ... Mat, koki jo širdis! ... Ar daug pyksta už išdavimą? ...

Augustinas: Rodė man Irena jo raštą. Jis nepyksta ir nėko daugiau nekaltina, kaip tik šių dienų pasaulio tvarką ... ir mūsų begalinį tamsumą visų luomų, be skyriaus, didžiųjų ir mažųjų.

Zolienė: Teisybė! Teisybė! ... Sako, žmonės prasti kerštai. O ir ponai ar mandresni? ... Kaip ir Skirgailienė ... kaip bauriai keršija? ... Tai vargšei gyvenašlei, kaip žmonės Stungurienė vadina, duoda maž badu mirti ... Maitinasi Dievo apvaizda ir mielaširdyste dar kai-kurių žmonių ...

Augustinas: Irena neduos skausti.

Zolienė: Kaip gi neduos?! ... Kad jau nuskaudė išvarydami. O apie duoną, kad pasirūpintų, tai ko benorėti?!

Augustinas: Aš tuo nenoriu tikėti.

Zolienė: Kaip sau nori ... bet Stungurienės dvare jau nebėra, o Przevluckis ten visas ponas ... Su motyna tai viena vienybė, tik abu šaukoja vaikščiodamu po kiemą ... (prieangyje duris sugirgzdėjo, girdėti žingsniai, Zolienė pašokdama) Biesas ką čia benešioja?! Be ne žandarai sugrįžo?

Augustinas: Tegrišta, taip viską sulėčiau, kad ir dešimt sykių dar kratytų,

nėko neris ... Tik baisiai nuvargau jiems bemeluodamas ...

Zolienė: Nelaimingas vaikas!

Scena 4.

Przevluckis: (jeidamas su apsiaustu, botagu nešinas) Dėlto, mat, gerai pataikinau! (kepurę maudamas) Parodė man, kad tame sodžiuje tamsta gyvenį, bet kiemo nežinojau ... Einu stačiai ant žiburio, ir gerai!

Augustinas: (atsikėlęs paduodamas ranką) Netikėtai čia tamsta! Tokiu laiku!

Przevluckis: (švelniai) Su reikalais! ... Tamsta žinai, kad šią gadynę visoko turime saugoties! ...

Augustinas: Kas atsitiko? ... Gal, Leonas atsiuntė kokią žinią? ... Gal, koki paliepiamą?

Przevluckis: (numojęs ranką) Aš tuo nesirūpinu ... dar trūktų įkliūti ... Visuomet ir seniaus Leonui sakydavau: anksčiaus ar veliaus turės kiekvienas už savo darbus apskaitą duoti. Cha ... cha ... cha ... Mano žodis ir išsipildė (sėsdamos) Dovanok tamsta, aš taip apsisiautęs, bet tik ant trumpos valandėlės ... Prisivengdamas keliavau prie tamstos nakčia, nes naktis visada ir aklesnė ir kurtesnė ... O dabar, pats žinai, tokie baisūs laikai: kratos, suėmimai be pertrūkio. (nurodydamas ant Zolienės) Ir mano reikalo prie tamstos, bevelychiau, kad nėkas negirdėtų.

Augustinas: Tos žmonelės gali tamsta neprisivengti ...

Zolienė: (pašokdama) Aš galiu išeiti ... Šnekėkite.

Augustinas: (į Zolienę) Nereikia! Palik!

Przevluckis: Čia tamstos ypatingas reikalas ...

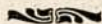
Augustinas: Aš neturiu jokių ypatingų slėpinių ... (į išeinančią Zolienę) Aš tikrai tamstos prašau pasilikti ... (Zolienė sustoja ir žiūri pro langą.)

Przevluckis: (piktuoju) Nesuprantu tamstos! ... Ant galo man vistiek!

Augustinas: (sausai) Klausau!

Przevluckis: Ponia Skirgailienė patyrusi ... (kranksi) Pana Irena sakėsi ... tamsta atmeni ... kaip viešėjai vasarą ... (kranksi) Leonas dar liuosas tebebuvo ... (kranksi) Kas tuomet galėjo tikėtis, kad tokie užeis laikai ... Tamsta juk pats numanai, kad kiekvienas turi būti atsargus ... (kranksi) Turbūt tamsta neimsi už blogą ...

Augustinas: (nekantriai) Visai nesuprantu tamstos kalbos. (Tęsimas bus.)

Apyskaita Lietuvių Demokratų Partijos 1904 metams.

Išleidimai.

I. Laikraščiai:			
1. „Varpas“ Nr. 1—12	1221,05		
2. „Ūkininkas“ Nr. 1—12	1147,30	2368,35	
II. Knygos:			
1. „Kaip kas išmano taip save gano“	76,60		
2. „Ūkininkai metų sukakus“	38,00	114,60	
III. Korespondencija ir ekspedicija:			
1. Laikraščių išsiuntinėjimas	289,79		
2. Korespondencija ir kiti smulkūs išleidimai	162,24	452,03	
IV. Žygiai:			
Red. kelionė	70,00	70,00	
V. Alga (Red.)	1566,00	1566,00	
		Išleista iš viso mk.	4570,98

Įėmimai.

I. Prenumerata:			
1. „Varpo“	542,60		
2. „Ūkininko“	499,71		
3. Už atskirus parduotus NNR.	25,55	1067,86	
II. Pirmesnių metų laikr. parduota	11,50	11,50	
III. Pirmesnių metų prenum. mokesčio skolos			
	9,50	9,50	
IV. Už parduotas knygas	222,84	222,84	
V. Už apgarsinimus	162,00	162,00	
VI. Nuo pereitų metų liko	52,25	52,25	
		Įimta mk.	1525,95
		Išleista mk.	4570,98
		Deficitas mk.	3045,03
Aukos 1904 metams			2420,43
„Kudirkos Išdas“*)			374,80
		Deficitas mk.	249,80

5. IV. 1905.

Administracija.

Po užbaigimui skaičių gauta da		
1904 metams aukų	mk.	348,85
	Deficitas	mk. 249,80
Lieka 1905 metams	mk.	99,05

Paskutinės aukos L. D. P. reikalams 1904 m.

Pelnas nuo pardavimo 100 egz. Gramatikos 55 r. — Nuo ištremtųjų į Rytus: J. — 15 r., K. — 25 r., R. — 10 r., viso 50 r., — Kl. (25 r. + 7 r. gabenimui) 32 r., — R. iš Od. 10 r., — Jurgis 10 r., — Atsišaukimų atspaudimui (Spec.) — 5 r. = 162 rub. = 348,85 mk.

M. Saunus.

Atsakymai.

Naujam Darbininkui. Meldžiame ir toliaus mūsų neužmiršti ir padėti mums aiškinti mūsų reikalus. Ts. „Kaip mane varė karėn“ tinka.

*) Kudirkos Išdos atstovai pavedė jį „Ūkininko“ išleidimui. (Laiškas 30/VIII 04 — 12/IX 04.)

Redakcijos ir Administracijos adresas: M. Saunus, Tilsit, Ostpreussen, Fabrikstrasse 27. Atsakomasis Redaktorius: J. Lapinas. — Spausdinta pas Otto v. Mauderode, Tilžėje.